

JADID NASRIDA ONA OBRAZINING MA'NAVİY KONSEPSIYASI VA MAVZU-MA'NO UYG'UNLIGI

Guljahon Tursunpòlatova

Termiz Davlat Universiteti, Adabiyotshunoslik, 2-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17966951>

Annotatsiya. Maqolada jadid nasrida ona obrazining ma'naviy konsepsiyasi va mavzu-ma'no uyg'unligi tahlil qilinadi. Ona timsolining oiladagi va jamiyatdagi roli, tarbiyada ma'naviy ahamiyati, milliy va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishdagi o'rni yoritiladi. Jadid adiblari ona obrazini oilaning markazi va jamiyatning ma'naviy poydevori sifatida tasvirlaydi.

Kalit so'zlar: Jadid nasri, ona obrazi, ma'naviy konsepsiya, mavzu-ma'no uyg'unligi, milliy qadriyatlar, tarbiya.

THE SPIRITUAL CONCEPT OF THE MOTHER FIGURE IN JADID PROSE: THEMATIC AND SEMANTIC COHERENCE

Abstract. This article examines the spiritual concept of the mother figure in Jadid prose and its thematic and semantic coherence. It highlights the mother's role in family and society, her spiritual significance in child upbringing, and her contribution to forming national and moral values. In Jadid literature, the mother is depicted as both the center of the family and the moral foundation of society.

Keywords: Jadid prose, mother figure, spiritual concept, thematic and semantic coherence, national values, upbringing.

ДУХОВНАЯ КОНЦЕПЦИЯ ОБРАЗА МАТЕРИ В ДЖАДИДСКОЙ ПРОЗЕ: ТЕМАТИЧЕСКАЯ И СМЫСЛОВАЯ ВЗАИМОСВЯЗЬ

Аннотация. В статье рассматривается духовная концепция образа матери в джадидской прозе и её тематическая и смысловая взаимосвязь. Анализируется роль матери в семье и обществе, её значение в воспитании детей и формировании национальных и моральных ценностей. В джадидской литературе мать представлена как центр семьи и нравственная основа общества.

Ключевые слова: Джадидская проза, образ матери, духовная концепция, тематическая и смысловая взаимосвязь, национальные ценности, воспитание.

Kirish

Jadid adabiyoti o'zbek ma'naviy uyg'onish jarayonining muhim bosqichlaridan biri sifatida XX asr boshlarida shakllanib, millatning fikriy, ijtimoiy va madaniy hayotiga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Bu davr nasrida ona obrazi alohida badiiy-ma'naviy yuklama kasb etib, jamiyatning yangilanishi, ma'rifatparvarlik g'oyalari va milliy o'zlikni anglash jarayonlarining ramziga aylangan. Jadidlar uchun ona timsoli faqat oilaviy qadriyatlar timsoli emas, balki xalq ruhiyati, milliy birdamlik, ma'rifatga intilish va tarbiyaviy ongning asosiy manbai sifatida talqin qilingan. Shu bois jadid nasrida ona obrazining ma'naviy konsepsiyasi, turli asarlardagi mavzu va ma'no mushtarakligi adabiyotning umumiy g'oyaviy yo'nalishini belgilovchi markaziy unsurlardan biridir. Ushbu maqolada aynan ana shu obrazning ma'naviy mazmuni, jadid yozuvchilari tomonidan berilgan badiiy talqinlar va ularning o'zaro mushtarak jihatlari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Dolzarbliigi: Jadid nasrida ona obrazining ma'naviy konsepsiyasini o'rganish bugungi kunda milliy adabiyotimizning ildizlari, ma'naviy yangilanish jarayonlari va o'zbek jamiyatining tarixiy tafakkurini chuqurroq anglash uchun muhim ahamiyatga ega.

Jadid adabiyotidagi ona timsoli nafaqat badiiy estetik hodisa, balki milliy ongning shakllantirish, ma'rifat va tarbiyaning asosiy mezonlarini ifodalovchi konsept sifatida ham dolzarbdir. Mazkur masalani ilmiy yondashuvda tadqiq etish jadidlar merosining mazmuniy qatlamlarini qayta tahlil qilish, ularni zamonaviy adabiy jarayon bilan bog'lash imkonini beradi.

Maqsadi: Ushbu tadqiqotning maqsadi jadid nasrida ona obrazining ma'naviy mazmunini aniqlash, uning badiiy talqin shakllarini tahlil qilish hamda turli jadid yozuvchilar ijodida uchraydigan mavzu va ma'no mushtarakliklarini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Shuningdek, ona timsoli orqali ifodalangan ma'naviy-axloqiy g'oyalar, ma'rifatparvarlik tamoyillari va milliy o'zlikni anglash jarayonining adabiy ko'rinishlarini o'rganish ham tadqiqotning asosiy vazifalaridan biridir.

Asosiy qism

Jadid adabiyoti XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllangan bo'lib, uning asosiy maqsadi millatni ma'rifiy va ma'naviy uyg'otish edi. Bu maqsad doirasida "ona" timsoli juda katta ahamiyat kasb etgan: ona nafaqat oilaning markazi, balki jamiyat va millatning ma'naviy poydevori sifatida qaralgan. Ona farzand tarbiyasida moddiy jihatdan emas, balki axloqiy, ma'rifiy va ijtimoiy qadriyatlarni singdiruvchi vosita sifatida ko'tarilgan. Jadid adiblari ona obrazida sabr-toqat, mehr-muhabbat, halollik va adolat kabi axloqiy fazilatlarni targ'ib qilgan.

Buning orqali jadid nasri shaxsiy tarbiya, oilaviy birlik va milliy ma'naviyatni uyg'unlashtiruvchi badiiy-ma'rifiy platformaga aylangan. Tadqiqotlarga ko'ra, Abdulla Qodiriy romanlarida xususan, O'tkan Kunlar va Mehrobdan Chayon ona obrazlari milliy talqin bilan yaratilgan. Bu asarlardagi ayol/ona obrazlari faqat oilaviy munosabatlarning bir qismi emas, balki milliy o'zlik, an'ana va qadriyatlarning ramzi sifatida ham talqin etiladi.[1]

Ushbu romanlarda ona timsolari oilaning ma'naviy markazi bo'lishi bilan birga, sabr-toqat, or-nomus, axloqiy barqarorlik va ijtimoiy ong timsollari sifatida ishlaydi. Demak, Qodiriy asarlarida ona timsoli yaqin oilaviy muhit bilan cheklanmay, askarlik millatga, jamiyatga ham xizmat qiluvchi figuraga aylanadi.

Jadid nasrida ona timsoli ko'p hollarda shaxsiy (farzand) va ijtimoiy (jamiyat, millat) jihatlarni birlashtiruvchi vosita bo'lgan. Ona farzandlariga bilimga intilish, mustaqil fikrlash, jamiyat hayotida faol bo'lish kabi fazilatlarni singdirish bilan birga, milliy til, urf-odatlar va madaniy merosga hurmatni ham urug'laydi. Bu orqali jadid adabiyoti shaxsiy tarbiya va milliy uyg'onish ikki maqsadni ham birlashtirgan.

Shunday qilib, ona mavzusi va ona timsolining ma'nosi o'zaro to'ldiruvchi bo'lgan: oilaviy munosabatlar va tarbiya jarayoni (mavzu), hamda milliy-ma'naviy uyg'onish va ijtimoiy ong shakllantirish (ma'no). Jadid adabiyoti ona obrazini ko'pincha ideal ma'naviy model sifatida chizgan. Ya'ni ona haqiqiy individual realistik qiyofa bo'lishdan ko'ra, ma'naviy fazilatlar timsoli: sabr-toqat, mehr-muhabbat, halollik, vatanparvarlik, ma'rifatparvarlik kabi qiymatlar timsoli. Bu ideal obraz orqali jadid adiblari yoshlarni ma'naviy – axloqiy tarbiyalashni maqsad qilgan. Bundan tashqari, ona timsoli badiiy ramz sifatida ham ishlatilgan: ona nafaqat shaxsiy hayotdagi muhit, balki milliy va ijtimoiy xotira, meros, qadriyatlar uzluksizligini ta'minlovchi timsol.

Tadqiqotlardan ko'rinishicha, Abdulla Qodiriy va boshqa jadid adiblarining romanlarida ona obrazlari milliy, ijtimoiy va gender rollar kontekstida ko'rib chiqilgan. Onalik faqat biologik yoki oilaviy vazifa emas, balki ma'rifiy, pedagogik va ijtimoiy mas'uliyat, millat tarbiyasi va qadriyatlarni uzatish vositasi sifatida talqin etilgan. [3][4]

Bu esa jadid nasrining faqat badiiy emas, balki ijtimoiy-pedagogik missiyani ham o'zida mujassam etganligini ko'rsatadi.

Xulosa

Jadid nasrida ona obrazining ma'naviy konsepsiyasi oilaning va shaxsning axloqiy markazi sifatida tasvirlanadi. U farzandga sabr, mehr-muhabbat, bilimga intilish va milliy qadriyatlarni singdiradi. Ona mavzusi va ma'nosi bir-birini to'ldiradi: oilaviy qadriyatlar va tarbiya mavzusi, ma'no jihatidan esa milliy ong va axloqiy- ma'naviy rivojlanish bilan bog'liq.

Shu sababli ona timsoli jadid nasrida shaxsiy va ijtimoiy jihatlarni uyg'unlashtiruvchi vosita bo'lib, o'quvchida axloqiy fazilatlar va milliy g'urur tuyg'ularini shakllantiradi. Bu esa uning bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, B. (2020). Jadid nasrida ona obrazining ma'naviy konsepsiyasi va jamiyatdagi roli. *Central Asian Literary Studies Journal*, 5(2), 45–62.
2. Ismoiljonova, N. (2019). Jadid adabiyotida ayollar obrazi (Cho'lpon asarlari asosida). *Uzbekistan Journal of Philology*, 7(1), 88–101.
3. Arapjonova, Z. O. (2021). The image of women and their role in society in the works of Jadids. *Scientific Journal of Central Asia*, 3(4), 33–50.
4. Nurullayeva, G. (2022). Jadidchilik g'oyalari asosida adabiy obrazlarning takomillashuvi. *Literary Evolution Studies*, 6(3), 15–29.
5. Toshqulova, N. I. (2018). O'zbek adabiyotida "Ona" obrazining badiiy talqini. *Journal of Uzbek Literature*, 4(2), 55–70.